९०% प्रश्नांचा आधार संदर्भ...

बुद्धिमापन चाचणी
अंकगणित, मराठी
इंग्रजी व सामान्यज्ञान

ग्राममहसूल अधिकारी भरती परीक्षा

संपूर्ण तलाठी

परीक्षेच्या नव्या धर्तीनुसार रचना केलेला

५९ वी आवृत्ती

२०२३ मधील ५ निवडक व संस्करित प्रश्नपत्रिका उत्तरांसह

के'सागर

K'Sagar PUBLICATIONS

तक्ते, मुद्दे यांच्याद्वारे २५,००० हून अधिक प्रश्नांची तयारी करवून घेणारा विश्वासार्ह संदर्भ

Published By
Sau. Shobhadevi Kshirsagar
K'Sagar Publications
'Suvarna Shilpa', 444/1 Shaniwar Peth,
Adjacent to Rajmachikar Flour Mill,
Near Dakshinabhimukhi
Maruti Temple, Pune - 411 030.
☎ 24450125, 24455435 9823118810

Email : customer@ksagar.com
sales@ksagar.com
website : www.ksagar.com

© K'Sagar Publications, Pune : 2007
Thoroughly Revised Fifty-ninth Edition : 20226
ISBN - 978-81-927789-5-2

The name K'Sagar is registered under the trade marks Act, 1999

✣ ✣ ✣

Printed at
Shri Ganesh Enterprises
Dhayari, Pune.

✣ ✣ ✣

Typesetting
K'Sagar Publications, Pune

✣ ✣ ✣

Cover Design
K'Sagar Publications, Pune

✣ ✣ ✣

Price : 695/-

Our Firms

K'Sagar's House of Books
39/1, Durga Chambers, Jogeshwari Mandir Lane,
Pune - 411002. ✆ (020) 24483166
9923906500 8087722277

K'Sagar Book Centre
Nutan Classic, 639 Narayana Peth,
Appa Balwant Chowk, Pune - 411030.
✆ (020) 24453065 9823121395 9545567862/63

Due care has been taken to ensure that the information provided in this book is correct. However, the authors and the publishers bear no responsibility for any damage resulting from any inadvertent omission or inaccuracy in the book.

के'सागरीय...

महाराष्ट्रातील जिल्हा परिषदा व सरकारी खात्यांमध्ये तृतीय श्रेणीतील हजारो पदांची एकत्रित वा टप्प्याटप्प्याने भरती करण्याचा प्रश्न शासनाच्या विचाराधीन आहे. या पदांसाठी यापूर्वी विहित केलेल्या अभ्यासक्रमाचा विचार करता सामान्यत: मराठी शब्दसंग्रह व व्याकरण, इंग्रजी शब्दसंग्रह व व्याकरण, अंकगणित, बुद्धिमापन चाचणी, सामान्यज्ञान आणि त्या त्या पदांनुसार विषयाचे ज्ञान– अशा स्वरूपाचा अभ्यासक्रम या पदभरतीसाठी विहित केला जाणे अपेक्षित आहे.

या वर्षी म्हणजे २०२६ मध्ये राज्यसेवेतील तृतीय श्रेणीची पदे; किमान त्यातील महत्त्वाची पदे तरी भरली जाणे, अंदाजित आहे. या पदांची जाहिरात आल्यावर अभ्यास सुरू करणे म्हणजे तहान लागल्यावर विहीर खणणे होय.

तलाठी (आता ग्राममहसूल अधिकारी) व संवर्गीय पदे ही तृतीय श्रेणीतील महत्त्वाची पदे होत. तलाठी हा तर ग्रामीण भागातील मुलकी व महसूल प्रशासनाचा कणाच मानावा लागेल. या पदाचे विशिष्ट महत्त्व लक्षात घेता तलाठी व संवर्गीय पदांवर निवड करण्यासाठी जिल्हा स्तरावर घेतल्या जाणाऱ्या परीक्षांसाठी या स्वतंत्र व सर्वसमावेशक पुस्तकाचा प्रपंच उभा केला आहे.

लेखकाने उपरोक्त अभ्यासक्रम व वेगवेगळ्या विषयांना दिले जाणारे कमी–अधिक महत्त्व यांचा एकत्रित व साकल्याने विचार करून स्पर्धा परीक्षा क्षेत्रातील आपल्या चाळीस वर्षांच्या प्रदीर्घ लेखनानु–भवातून प्रस्तुतच्या 'संपूर्ण तलाठी या संदर्भाच्या ५९व्या आवृत्तीची रचना साकारली आहे.

या परीक्षेसाठी आपला एक 'आदर्श' व 'विश्वासू मित्र' ठरण्याचे भाग्य या संदर्भाच्या पूर्वीच्या ५८ आवृत्त्यांना लाभले असून हा संदर्भ आपला विश्वसनीय मित्र ठरला आहे. आपल्या आगामी परीक्षेत आपणास सुयश मिळवून देण्यासाठी हा संपूर्ण मार्गदर्शक आपल्या विश्वासू मित्राची भूमिका प्रामाणिकपणे व जबाबदारीने पार पाडील, असा सार्थ विश्वास वाटतो.

या सार्थ विश्वासासह आणि शुभेच्छांसह प्रस्तुतचा संदर्भग्रंथ आज आपल्या हाती सोपवीत आहे.

आपला,
व्ही. एस. क्षीरसागर
(K'Sagar)

अनुक्रमणिका

विभाग पहिला : बुद्धिमापन चाचणी

१. आकलन व सूचनापालन ९

२. समसंबंध १४

३. वर्गीकरण १८

४. श्रेणी अथवा क्रम २१

५. तर्कशक्ती आणि अनुमान २५

६. सांकेतिक लिपी ३१

७. विश्लेषण व संश्लेषण ३६

८. संमिश्र महत्त्वाचे प्रश्न ४०

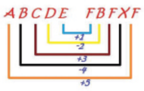

विभाग दुसरा : अंकगणित

१. संख्या ५५

२. बेरीज, वजाबाकी, गुणाकार, भागाकार ५६

३. ल.सा.वि. आणि म.सा.वि. ५८

४. वर्ग–वर्गमूळ, घन–घनमूळ ५९

५. अपूर्णांक ६०

६. दशांश अपूर्णांक ६१

७. घातांक ६३

८. पदावली ६४

९. सरळव्याज व चक्रवाढ व्याज ६५

१०. शेकडेवारी ६७

११. गुणोत्तर व प्रमाण ६७

१२. सरासरी ६८

१३. शेअर व दलाली ६८

१४. विविध परिमाणे ७०

१५. नफा–तोटा ७१

१६. काळ – काम – वेग ७३

१७. बैजिक राशींची किंमत ७५

१८. बहुपदी ७५

१९. समीकरणे आणि त्यांची उकल ७७

२०. भूमितीतील मूलभूत संबोध ७८

२१. काटकोन त्रिकोण, पायथागोरसचे प्रमेय ८०

२२. त्रिकोणमिती ८३

२३. क्षेत्रफळ ८५

२४. पृष्ठफळ, घनफळ ८७

■ नमुना प्रश्नपत्रिका १ ८९

■ नमुना प्रश्नपत्रिका २ ९०

■ नमुना प्रश्नपत्रिका ३ ९१

■ नमुना प्रश्नपत्रिका ४ ९२

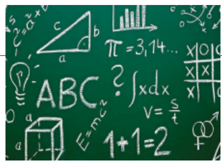

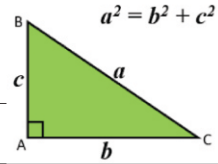

विभाग तिसरा : मराठी

१. समान अर्थाचे शब्द ९५

२. विरुद्ध अर्थाचे शब्द १०२

३. अनेक शब्दांबद्दल एक शब्द १०८

४. काही महत्त्वाचे शब्द व अर्थ ११५

५. सारखे भासणारे भिन्न अर्थाचे शब्द ११९

६. वाक्प्रचार व अर्थ १२२

७. एकाच शब्दाचे निरनिराळे अर्थ १२९

८. काही महत्त्वाच्या म्हणी व अर्थ १३३

९. आलंकारिक शब्द १४५

१०. शब्दविचार १४९

■ नाम ■ सर्वनाम

■ विशेषण ■ क्रियाविशेषण अव्यय

■ शब्दयोगी अव्यय ■ उभयान्वयी अव्यय

■ केवलप्रयोगी अव्यय ■ क्रियापदे

११.	मराठीतील लिंगविचार	१६८
१२.	मराठीतील वचनविचार	१७०
१३.	संधी	१७३
१४.	विभक्ती	१७८
१५.	समास	१८१
१६.	प्रयोग	१८६
१७.	विरामचिन्हे	१८९
१८.	काळ व अर्थ	१९१
१९.	वाक्यांचे रूपांतर	१९५
२०.	संमिश्र महत्त्वाचे प्रश्न	१९८

विभाग चौथा : इंग्रजी

1.	Synonyms	203
2.	Antonyms	210
3.	One word substitution	214
4.	Words Commonly Mis-spelt	221
5.	Uses of prepositions	223
6.	Words followed by particular prepositions	226
7.	Articles	229
8.	Agreement of the verb with its subject	232
9.	Tenses	234
10.	Mixed Questions Based on Grammar and Vocabulary	235
11.	Important Questions	239

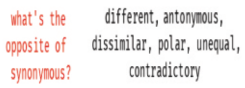

विभाग पाचवा : सामान्यज्ञान

१. **महाराष्ट्रविषयक सामान्यज्ञान** २४७

- प्राथमिक माहिती
- सीमेवरील राज्ये
- महाराष्ट्रातील जिल्हे
- लोकसंख्या
- स्त्री-पुरुष प्रमाण
- बालकांचे प्रमाण
- शहरी व ग्रामीण लोकसंख्या
- जन्म-मृत्युदर
- लोकसंख्येची घनता
- अनुसूचित जाति-जमातींची लोकसंख्या
- साक्षरता : २०११
- राज्यातून जाणारे राष्ट्रीय महामार्ग
- राज्यातून जाणारे लोहमार्ग
- महाराष्ट्रातील प्रमुख विमानतळ
- राज्यातील नद्या
- प्रमुख नद्या व उगमस्थाने
- नद्यांच्या काठांवरील प्रमुख स्थळे
- नद्या व प्रमुख धरणे
- नद्या व त्यांच्या उपनद्या
- कृषी उत्पन्न व उत्पादक प्रदेश
- फळे व संबंधित स्थळे
- कृषी उत्पन्न व प्रमुख जाती
- राज्यातील ऊर्जा प्रकल्प
- प्रमुख उद्योगधंदे व संबंधित स्थळे
- राज्यातील लघुउद्योग
- औद्योगिक विकासाशी संबंधित संस्था
- खनिजे व प्रमुख उत्पादक क्षेत्रे
- थंड हवेची ठिकाणे
- सागरतट
- महाराष्ट्रातील किल्ले
- अष्टविनायक स्थाने
- गुंफा मंदिरे
- राज्यातील ज्योतिर्लिंगांची स्थाने
- राज्यातील अभयारण्ये
- राज्यातील राष्ट्रीय उद्याने
- राज्यातील शिखरे
- राज्यातील प्रमुख घाट
- राज्य विद्यापीठे
- राज्यातील संस्थात्मक उपक्रम

२. **महाराष्ट्र– योजना, विकास व कल्याण** २६८

- महत्त्वाचे कार्यक्रम वा योजना
- विविध कल्याणकारी योजना/ कार्यक्रम आणि अभियान
- या नोंदी घ्या!

३. महाराष्ट्रावरील वस्तुनिष्ठ प्रश्न २८३
- हे लक्षात ठेवा!
- वस्तुनिष्ठ प्रश्न

४. महाराष्ट्रातील जिल्हे ३०५

कोकण विभाग
- मुंबई शहर व मुंबई उपनगर
- ठाणे
- पालघर
- रायगड
- रत्नागिरी
- सिंधुदुर्ग

पुणे विभाग
- पुणे
- सातारा
- सांगली
- कोल्हापूर
- सोलापूर

नाशिक विभाग
- नाशिक
- अहिल्यानगर
- धुळे
- नंदुरबार
- जळगाव

छत्रपती संभाजीनगर विभाग
- छत्रपती संभाजीनगर
- जालना
- बीड
- परभणी
- हिंगोली
- लातूर
- नांदेड

अमरावती विभाग
- बुलढाणा
- अकोला
- वाशिम
- अमरावती
- यवतमाळ

नागपूर विभाग
- वर्धा
- नागपूर
- भंडारा
- गोंदिया
- चंद्रपूर
- गडचिरोली

५. भारत– भूगोल, अर्थ, योजना, उद्योग व विकास ३३०

- दृष्टिक्षेपात भारत
- भारताची लोकसंख्या
- भारत– मानचिन्हे
- भारतातील राज्ये
- पर्वत व शिखरे

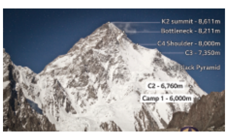

- भारतातील नद्या
- प्रमुख नद्या व काठांवरील शहरे
- जल व विद्युत प्रकल्प
- भारतातील औष्णिक विद्युत प्रकल्प
- अणुविद्युत प्रकल्प

- भारतातील कृषि–उत्पादने
- भारतीय कृषी उत्पादनातील विविध क्रांत्या
- भारतातील खनिजे
- उद्योगधंदे व प्रमुख शहरे
- लघुउद्योग व प्रसिद्ध ठिकाणे

- भारतातील पहिल्या व्यक्ती
- भारतातील पहिल्या महिला
- भारत– संकीर्ण
- भारतातील प्रसिद्ध स्थळे
- थंड हवेची ठिकाणे
- हे लक्षात ठेवा!
- वस्तुनिष्ठ प्रश्न

६. आधुनिक भारताचा इतिहास ३७३
- हे लक्षात ठेवा!
- वस्तुनिष्ठ प्रश्न

७. महाराष्ट्रातील समाजसुधारकांचे कार्य ३९०
- समाजसुधारक व त्यांची पत्रे
- समाजसुधारकांनी स्थापन केलेल्या संस्था
- समाजसुधारक व ग्रंथसंपदा
- समाजसुधारक जन्मस्थळ व जन्म–मृत्यू दिनांक
- सिंधुताई सपकाळ
- विद्यमान समाजसुधारक
- हे लक्षात ठेवा!
- निवडक महत्त्वाचे प्रश्न
- वस्तुनिष्ठ प्रश्न

८. भारतीय राज्यघटना ४११
- महत्त्वाच्या टीपा
- हे लक्षात ठेवा!
- वस्तुनिष्ठ प्रश्न

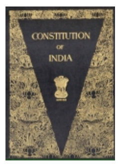

९. पंचायतराज ४२८
- हे लक्षात ठेवा!

१०. **ग्रामीण भागातील मुलकी व पोलीस प्रशासन** ४३७

- पोलीस पाटील
- महसूल सेवक
- ग्राममहसूल अधिकारी
- तहसीलदार
- जिल्हाधिकारी
- राज्यातील पोलीस यंत्रणा
- हे लक्षात ठेवा!

११. **पृथ्वी व सूर्यकुल** ४४४

- सूर्यकुल
- पृथ्वी
- हे लक्षात ठेवा!

१२. **सामान्य विज्ञान** ४४९

- महत्त्वाची माहिती
- हे लक्षात ठेवा!
- स्पष्टीकरणे

१३. **चालू घडामोडी** ४६२

- ७१ वे राष्ट्रीय चित्रपट पुरस्कार, २०२५
- नोबेल पुरस्कार-शांतता (२०२५)
- फिडे महिला जागतिक बुद्धिबळ स्पर्धा, २०२५
- शाश्वत शेती दिन
- ३८ व्या राष्ट्रीय क्रीडा स्पर्धा, २०२५ उत्तराखंड
- ७ व्या खेलो इंडिया युथ गेम्स मे, २०२५
- रोहित शर्मा व विराट कोहली यांची कसोटी क्रिकेटमधून निवृत्तीची घोषणा
- 3 री वर्ल्ड टेस्ट चॅम्पियनशिप, 2025
- आशिया चषक २०२५
- ऑपरेशन सिंदूर
- 18 वी आयपीएल स्पर्धा

- पहिली खो-खो विश्वचषक स्पर्धा, 2025
- ९७ वे ऑस्कर पुरस्कार, २०२५
- मारुती चितमपल्ली
- शुभांशु शुक्ला

- पद्म पुरस्कार, २०२५
- भारतरत्न पुरस्कार, 2024 मानकरी
- विद्यमान सहा राष्ट्रीय पक्ष
- केंद्रीय अर्थसंकल्प २०२५-२६
- रुपया असा येणार
- रुपया असा जाणार
- विकासाचे पहिले इंजिन - कृषी क्षेत्र
- विकासाचे दुसरे इंजिन - एमएसएमई
- विकासाचे तिसरे इंजिन म्हणून गुंतवणूक
- विकासाच्या चौथ्या इंजिनाच्या रूपात - निर्यात
- अन्य महत्त्वाच्या तरतुदी
- आयकराचे सुधारित दर
- ज्येष्ठ खगोलशास्त्रज्ञ डॉ. जयंत नारळीकर यांचे निधन
- प्रेस फ्रीडम इंडेक्स, २०२५
- ९८ वे अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलन, २०२५

- इंदिरा गांधी शांतता पुरस्कार
- आयफा पुरस्कार, २०२५
- दादासाहेब फाळके पुरस्कार
- आंतरराष्ट्रीय बुकर पुरस्कार व बुकर
- साहित्य अकादमी पुरस्कार, २०२५

- मानव विकास अहवाल, २०२५
- जागतिक आनंदी अहवाल, २०२५
- महाराष्ट्र भूषण पुरस्कार
- मेजर ध्यानचंद खेलरत्न पुरस्कार
- अर्जुन पुरस्कार
- अर्जुन पुरस्कार (जीवनगौरव)
- द्रोणाचार्य पुरस्कार नियमित श्रेणी
- जीवनगौरव श्रेणी

- राष्ट्रीय खेल प्रोत्साहन पुरस्कार
- मौलाना अबुल कलाम आझाद (MAKA) करंडक
- रॅमन मॅगसेसे पुरस्कार, २०२५
- स्वच्छ सर्वेक्षण, २०२४-२५
- जागतिक शांतता निर्देशांक, २०२५
- जागतिक भूक निर्देशांक, २०२४
- ग्रँडस्लॅम टेनिस स्पर्धा २०२४-२५
- G-२० शिखर परिषद

- राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण, २०२०
- जम्मू आणि काश्मीर व लडाख
- राष्ट्रीय मागासवर्ग आयोग
- नागरिकत्व (सुधारणा) अधिनियम, २०१९
- ३३ वी ऑलिम्पिक स्पर्धा, २०२४

- पॅरिस पॅराऑलिम्पिक स्पर्धा, २०२४
- दादरा आणि नगर-हवेली व दमण आणि दीव (संघराज्य प्रदेशांचे विलीनीकरण) अधिनियम, २०१९
- वरिष्ठ सेनाधिकारी
- काही महत्त्वाचे उच्चपदस्थ

- विविध आयोग, मंडळे, बँका व संस्थांचे प्रमुख
- घटकराज्यांचे राज्यपाल व मुख्यमंत्री
- संघराज्य प्रदेशांचे उपराज्यपाल/प्रशासक
- संघराज्य प्रदेशांचे मुख्यमंत्री
- महाराष्ट्राचे मंत्रिमंडळ
- महाराष्ट्रातील उच्चपदस्थ

- आयसीसी वार्षिक पुरस्कार-२०२४
- कोठे आहोत आपण?
- हे लक्षात ठेवा!

विभाग सहावा : निवडक प्रश्नपत्रिका

१. तलाठी प्रश्नपत्रिका पहिली-२०२३ ४९३
२. तलाठी प्रश्नपत्रिका दुसरी-२०२३ ५०२
३. तलाठी प्रश्नपत्रिका तिसरी-२०२३ ५११
४. तलाठी प्रश्नपत्रिका चौथी-२०२३ ५२०
५. तलाठी प्रश्नपत्रिका पाचवी-२०२३ ५२८

नव्या परीक्षापद्धतीमुळे
सखोल आणि परिपूर्ण
अभ्यास आता गरजेचा ठरलेला!
—अन् म्हणूनच
साध्या-सोप्या भाषेतील
के'सागरीय संदर्भांना
पर्याय नाही!!

इस्रोची ऐतिहासिक मोहीम: सीएमएस-०३ उपग्रहाचे यशस्वी प्रक्षेपण

2 नोव्हेंबर, 2025 रोजी भारतीय अंतराळ संशोधन संस्थेने (ISRO) 'बाहुबली' (LVM3-M5) या स्वदेशी रॉकेटचा वापर करून CMS-03 हा दळणवळण उपग्रह आंध्र प्रदेशातील श्रीहरिकोटा येथील सतीश धवन अवकाश केंद्रातून यशस्वीरित्या प्रक्षेपित केला. ४,४१० किलो वजनाचा हा उपग्रह भारतीय भूमीवरून प्रक्षेपित केलेला आतापर्यंतचा सर्वांत जड उपग्रह आहे.

- हा उपग्रह 'मेक इन इंडिया' उपक्रमांतर्गत विकसित करण्यात आला असून, तो पुढील किमान १५ वर्षेभारतीय भूभाग आणि सागरी क्षेत्रांना उच्च-क्षमतेची दळणवळण सेवा प्रदान करेल.
- प्रतिकूल हवामानावर मात करत शास्त्रज्ञांनी ही मोहीम यशस्वी केली, ज्यामुळे LVM-3 रॉकेटच्या सर्व आठ उड्डाणांचा १००% यशस्वितेचा विक्रम कायम राहिला.
- अंदाजे ५०० कोटी रुपये खर्चाच्या या मोहिमेमुळे दुर्गम भागात डिजिटल कनेक्टिव्हिटीला चालना मिळेल आणि भारतीय नौदलाची क्षमता वाढेल.

तपशील माहिती	
उपग्रहाचे नाव	सीएमएस-०३
रॉकेटचे नाव	LVM3-M5 (बाहुबली)
उपग्रहाचे वजन	४,४१० किलोग्रॅम
अंदाजित खर्च	५०० कोटी रुपये
कक्षेत स्थापित होण्याचा वेळ	प्रक्षेपणापासून १६ मिनिटांत
कार्यकारी आयुष्य	किमान १५ वर्षे

धोरणात्मक महत्त्व आणि फायदे

सीएमएस-०३ उपग्रहामुळे देशाच्या दळणवळण पायाभूत सुविधांमध्ये मोठी वाढ होणार आहे.

- **सुधारित कनेक्टिव्हिटी :** हा उपग्रह उच्च-क्षमतेच्या बँडविड्थची सुविधा पुरवेल, ज्यामुळे कनेक्टिव्हिटीला मोठी चालना मिळेल.
- **व्यापक सेवा क्षेत्र :** भारतीय भूभाग आणि सागरी क्षेत्रांना आवश्यक दळणवळण सेवा पुरविण्यात येतील.
- **संरक्षण क्षमता वाढ :** या उपग्रहाचा भारतीय नौदलाला विशेष आणि मोठा फायदा होणार आहे.
- **डिजिटल समावेश :** दुर्गम आणि अतिदुर्गम भागांमध्ये डिजिटल सेवा पोहोचवण्यासाठी आणि वापरण्यासाठी मदत होईल.

पंतप्रधान नरेंद्र मोदी आणि इस्रोचे अध्यक्ष व्ही. नारायणन यांनी या यशाचे कौतुक केले असून, या मोहिमेला आत्मनिर्भर भारताचे प्रतीक आणि भविष्यातील 'गगनयान' मोहिमेसाठी एक महत्त्वाचा टप्पा मानले जात आहे.

आयसीसी महिला विश्वचषक, २०२५

- **अंतिम सामना (फायनल) :** भारत विरुद्ध दक्षिण आफ्रिका
- **तारीख :** 2 नोव्हेंबर, 2025
- **विजेता संघ :** भारत (298 धावा)
- **उपविजेता संघ :** दक्षिण आफ्रिका (246 धावा)
- **यजमान :** भारत, डी. वाय. पाटील स्टेडियम, नवी मुंबई
- **स्पर्धेतील सर्वोत्तम खेळाडू :** दीप्ती शर्मा
- **सामनावीर :** शफाली वर्मा
- **भारतीय संघाची कर्णधार :** हरमनप्रीत कौर
- **द. आफ्रिका संघाची कर्णधार :** लॉरा वोल्वार्ड
- भारत 52 धावांनी जिंकला.
- भारताचा पहिला महिला विश्वचषक आहे.